

Іпатова М.О., студентка групи 131-22-1

Науковий керівник: Рубан В.М., к.т.н., доцент кафедри технологій машинобудування та матеріалознавства

(Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна)

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗМАЩУВАЛЬНО-ОХОЛОДЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗАСОБІВ

Оброблюваність – це комплексне поняття, яке визначається станом оброблюваного матеріалу, різального інструмента і характером їхньої взаємодії [1]. Покращувати оброблюваність можна, змінюючи властивості оброблюваного матеріалу (легування, термічна обробка), властивості різального інструмента або впливати на зону, де відбувається взаємодія інструмента та оброблюваного матеріалу (наявність змащувально-охолоджувальних технологічних засобів (ЗОТЗ)). Використання в процесі механічної обробки сучасних ЗОТЗ є ефективним методом впливу на оброблюваність.

За рахунок раціонального вибору ЗОТЗ забезпечується: підвищення продуктивності обробки; збільшення стійкості різального інструмента; покращення якості поверхневого шару за рахунок зниження шорсткості, формування залишкових напружень стиску; підвищення точності обробки внаслідок зниження інтенсивності зносу інструмента, зменшення температурних деформацій заготовки, інструмента, елементів обладнання; евакуація стружки із зони різання, що особливо важливо під час обробки глибоких отворів; покращення санітарно-гігієнічних умов праці й екології навколишнього середовища; скорочення собівартості виробництва за рахунок збільшення продуктивності та зниження витрат на різальний інструмент.

При обробленні матеріалів різанням в зоні контакту інструменту з заготовкою виникають високі температури. Зниженню цих температур сприяє оптимізацією геометрії різця та використання змащувально-охолоджувальних рідин (ЗОР). Більшість операцій з обробки виконуються за допомогою ЗОР. Під час різання змащувально-охолоджувальні рідини повинні мати мастильний, охолоджуючий та миючий ефект, не мати неприємного запаху, бути мало схильними до спінювання та не викликати корозії верстата, деталі та інструменту.

Всі використовувані в даний час ЗОР можна розділити на вуглеводневі - відносять мінеральні та рослинні олії [2], ці рідини мають знижене охолодження та підвищують мастильні властивості; емульсії - являють собою систему рідин, які не розчиняються або малорозчинні одна в одній; водні [3] ЗОР поділяють на електроліти, водні розчини полімерів і поверхнево-активних речовин і суспензії, також застосовують комбіновані склади, що містять одночасно розчини солей та поверхнево-активні рідини ПАВ, ці рідини покращують охолодження та знижують мастильні властивості.

Застосування ЗОР [4] зменшує силу різання, покращує якість оброблюваної поверхні і в більшості випадків збільшує термін служби інструменту.

Пластичні деформації і тертя, що виникають в процесі різання, викликають високий тиск і температури в зоні контакту оброблюваної деталі і ріжучого інструменту. Змащувально-охолоджувальні технологічні засоби (ЗОТЗ) впливають на зменшення тепловиділення (за рахунок полегшення процесу стружкоутворення і зменшення тертя), поглинають і відводять частину виділеної теплоти, знижуючи тим самим температуру різання. По класифікації всі змащувально-охолоджуючі матеріали розділені по агрегатному стану: охолоджуючі гази; змащувально-охолоджувальні рідини; пластичні мастильні матеріали; тверді технологічні мастила.

Тверді змащувально-охолоджувальні матеріали. За хімічним складом поділені на три класи - неорганічні продукти шароподібної структури (тальк, графіт, слюда,

дисульфід молібдену і ін.), органічні сполуки (воски, мила, тверді жири, полімери) і м'які метали (олово, свинець, мідь).

Пластичні змащувально-охолоджувальні матеріали. Зазвичай являють собою пластичні мастила. Їх використовують в дрібносерійному виробництві при нарізанні різи (мітчиками і плашками), свердління, протягування та розгортання, при поліруванні.

Газоподібні змащувально-охолоджувальні матеріали. Розділені на нейтральні (азот, гелій, аргон) і активні, кисневмісні (повітря, діоксид вуглецю, кисень), гази. Активні гази, окрім ролі охолоджувача, також і захищають поверхню в зоні тертя від зношування, утворюючи на них оксидні плівки.

Рідкі змащувально-охолоджувальні матеріали. Їх прийнято називати змащувально-охолоджувальні рідини (ЗОР). Вони розділені на класи: масляні, водозмішуючі (водні), швидкорозчинні і сплави деяких металів.

Масляні змащувально-охолоджувальні матеріали. Складаються з мінерального масла [5], що є базовим, до якого можуть бути додані антифрикційні, антизношуванні і антизадирні присадки, інгібітори корозії, антиоксиданти, антипінні і антитуманні присадки.

Масла без присадок застосовують при обробленні магнію, латуні, бронзи, міді і вуглецевих сталей при легких режимах різання [6]. Однак вони мало ефективні при обробленні важкооброблюваних сталей і сплавів, особливо при важких режимах різання.

Класифікація ЗОТЗ складається з чотирьох груп, що характеризують агрегатний стан дисперсійного середовища ЗОТЗ: змащувально-охолоджувальні рідини; тверді технологічні мастила; пластичні мастильні матеріали; гази.

До класифікаційної групи твердих технологічних мастил об'єднано такі класифікаційні ознаки: добавки до газових ЗОРЗ, тверді органічні склади, мазі, які наносять на поверхню інструменту, плівкові покриття, металопластичні мастильні матеріали, лід, рідини та гази у твердому стані. До класифікаційної групи пластичних мастильних матеріалів віднесено мінеральні та синтетичні оливи із загусниками. До класифікаційної групи газів віднесено чисті гази, гази в суміші з частинками мастил. До класифікаційної групи змащувально-охолоджувальних рідин віднесено водні ЗОР, емульсії та вуглеводневі склади.

Проведено аналіз ЗОТЗ, розглянуто ознаки, та проведено групування для складання класифікації ЗОТЗ для використання при розробленні технологічних процесів оброблення металів різанням.

Перелік посилань

1. Лалазарова Н.О. Покращення оброблюваності високоміцного чавуну використанням технологічних середовищ / Н.О. Лалазарова, І.В. Дощечкіна, М.С. Орлов, О.В. Афанасьева // Вісник ХНАДУ: зб. наук. пр. – Харків, 2020. – Вип. 91. – С. 150–154.
2. Колесніков В.О. Дослідження впливу змащувально-охолоджувальних рідин на робочі та експлуатаційні властивості корозійнотривких сталей. Проблеми корозії та протикорозійного захисту конструкційних матеріалів "КОРОЗІЯ-2020". XV Міжнар. конф. Матеріали. 15-16 жовтня. 2020 р., Львів. 2020. С. 378 – 382.
3. Балицький О. І., Колесніков В. О., Гаврилюк М. Р. Вплив змащувальної охолоджувальної рідини на формування продуктів різання роторної сталі 38ХНЗМФА. Фізико-хімічна механіка матеріалів. 2018. Т. 54, № 5. С. 103– 107.
4. Змащувально-охолоджувальна рідина для обробки металів різанням. Пат. 69836, Україна. С10М 173/02. 20031211305. Заявл. 10.12.2003. опубл. 15.09.2004, бюл. № 9. 4 с.
5. ДСТУ 3927-99. Нафтопродукти. Рідини мастильно-холодильні. Номенклатура показників якості.
6. ДСТУ 3914-99. Нафтопродукти. Мастила технологічні. Номенклатура показників.